

МЕДИАМАДАНИЯТ ВА АХБОРОТДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ИНТЕЛЛЕКТУАЛ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ ЎРНИ

Ж. С. Рамагов

Тошкент давлат транспорт университети, “Ижтимоий фанлар” кафедраси
мудири

М. Ҳасанов

Тошкент давлат транспорт университети, “Ижтимоий фанлар” кафедраси
ўқитувчиси

Н. Ж. Назарова

Тошкент давлат транспорт университети, Ижтимоий фанлар кафедраси катта
ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Мақолада ахборотлашган жамиятда таълим тизимида ахборотни тез ва сифатли айланишини таъминлаш мамлакат тараққиёти ва равнақининг бош мезонига айланаётганлиги, таълим соҳасида ахборотлардан унумли фойдаланиш зарурлиги таҳлил этилган. Глобаллашув жараёнида шахс ахборот истеъмоли ва унда таълим-тарбия жараёни, ахборот хавфсизлик маданиятини ошириш муаммолари ёритилган.

Таянч сўзлар: медиамаданият, ахборот, компьютер технологиялари, модернизация, оммавий маданият, ахборотлашган жамият, ахборот хавфсизлик маданияти.

КИРИШ

Инсоният ҳозирги даврда ахборотлаштириш соҳасида жиддий ўзгаришларни бошидан кечирмоқда. Бу ўзгаришлар ахборотлаштириш, телекоммуникация ва компьютер технологиялари конвергенцияси негизида ахборотни узатиш ва истеъмолчига етказиб беришнинг энг замонавий ва самарали воситаларини ривожланиши билан белгиланади. Зеро, олий таълим муассасаларида таълим тизимида ахборотни тез ва сифатли айланишини таъминлаш мамлакат тараққиёти ва равнақининг бош мезонига айланмоқдаки, бу асосий етакчи соҳаларни модернизация қилиш, техник ва технологик янгилашларни

ҳамда ривожлантиришга қаратилган стратегик аҳамиятга молик лойиҳаларни амалга ошириш учун фаол таълим ишларини олиб боришдан иборат. Айниқса, COVID-19 пандемияси муносабати жорий этилган каратин чоралари туфайли таълим тизимида онлайн ўқитилишнинг жорий этилиши сифатли ахборот ва медиамаданиятни шакллантиришни янада долзарблаштирди.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Инсоният тарихига назар солсак, у ахборотлашган жамиятга қадар бўлган узок тарихий вақт оралиғидаги йўлни босиб ўтган ва бу йўлда кўплаб ривожланиш босқичларидан ўтилган ва “Энг қадимги давр”, “Қадимги давр”, “Ўрта асрлар”, “Ҳозирги замон” каби иборалар қўлланса-да, ҳеч қачон инсониятнинг ахборотга нисбатан эҳтиёжи камайиб қолмади. Асрлар ўтган сари, ахборотнинг кўлами кенгайиб, соҳалар бўйича ҳажми ҳам ошиб, уни қиймати ва маданий аҳамияти ортиб бораверади.

Ҳозирги кунда компьютер технологиялари ҳаётимизнинг барча соҳаларига жадаллик билан кириб бормоқда: фан, таълим, маданият ва ишлаб чиқаришда компьютер технологияларидан кенг фойдаланилмоқда. Бугун компьютер ҳисоблаш, ёзиш, ўқиш, ўрганиш, гапириш, сақлаш, чизиш, қайта ишлаш, саралаш, мусиқа ёзиш, ахборотни олиш ва уни тарқатиш, дизайнерлик каби имкониятлари билан одамлар ҳаётига яқинлашди.

Бугунги замонавий гуманитар фанлар, хусусан фалсафа, маданиятшунослик, психология кабиларда медиамаданият ва ахборот концептини ўрганишга эътибор қаратилмоқда. Жумладан, “Маданиятшуносликда медиа маданият 20-асрда оммавий ахборот воситалари таъсири остида пайдо бўлган ва шаклланган замонавий Ғарб капиталистик жамиятини англатади”[1]. Бу атама оммавий ахборот воситалари (асосан телевидение, шунингдек, матбуот, радио ва фильм) нафақат жамоатчилик фикрига, балки дид ва қадриятларга кўрсатадиган умумий таъсир ва интеллектуал таъсирни англатади.

Тадқиқотчи М.Р.Файзиеванинг фикрича, “Таълим ҳамма вақт замон талабларига мос бўлиши керак. Ҳозирги замон талаби таълим беришнинг янгича муҳитини яратиш, янги ахборот ва инновацион технологиялардан, техник воситалардан фойдаланиб, дунёнинг ихтиёрий нуқтасида билим олишни ташкил этишдан иборатдир”[2.14].

Ахборот коммуникацион технологияларининг ривожланиш ҳолати биринчи навбатда жамиятнинг интеллектуал салоҳиятига, жумладан таълим соҳасининг

ривожланишига боғлиқ. Бугунги кунда таълим мазмуни ва сифати масалалари жамиятда устувор йўналиш сифатида қаралмоқда. Дунёнинг ривожланган ва ривожланаётган мамлакатларида таълимни ахборотлаштиришга алоҳида эътибор берилмоқда, таълимни ривожлантириш, унинг самарадорлигини ошириш йўллари изланмоқда. Таълим беришда интернет технологиялари, компьютер технологиялари, телекоммуникацион технологиялар, мобил технологияларидан фойдаланиш очиқ таълим тизимининг муҳим бўғини сифатида кенг қулоч ёймоқда [3. 73-74].

Ахборот турли восита ва йўллар билан истеъмолчига етказилади, етказувчи истеъмолчиларни ахборотга бўлган талабини, қизиқишини инобатга олган ҳолда ўз фаолиятини давом эттиради. Аслида истеъмолчилар ҳар қандай ахборотни субъектив тарзда “Керакли”, “Керак бўлиб қолар” ва “Аҳамиятсиз” каби “саралаш мезонлари” асосида гуруҳларга ажратишлари мумкин. Ахборот узатувчи эса, “ўз муштарийлари”га эгалик қилиш учун хабарларни психологик элементларига кўпроқ эътибор қаратадилар. Бу хусусият кўпроқ дам олиш вақтида мутолаа этадиган манбаларда кузатилади. Бу турдаги ахборотлардан фойдаланиш ёки фойдаланмаслик эса, фақатгина ахборот маданиятига эгалик даражаси билан белгиланади. Мазкур ҳолат ўз навбатида фаолиятда (жумладан педагогик) ахборот маданиятига эга бўлишни тақозо этади. Таъкидланишича, “жамиятда инсонни ишлаб чиқаришдаги фаолият маҳсулини аҳамиятининг ортиб бориши билан ахборот маданияти умуминсоний тараққиётга катта таъсир кўрсатади”[4.63]. Жамият ҳаётини ривожланишини маълум этишда ахборот мобиллаштирувчи, йўналтирувчи каби функцияларни ҳам бажаради. Шу сабабли бўлса керакки, Ю.Очерет “Жамиятдаги ҳар қандай ривожланишни етарли ривожланмаган ахборот маданиятисиз тасаввур этиб бўлмайди. Ундан ташқари, ахборот воситалари техник таъминот имкониятларининг кенгайиши билан, ҳаётнинг ҳар бир соҳасида ахборот маданиятининг роли ва ўрни ошди”[5] -деб таъкидлаган. Демак, бугунги кундаги асосий вазифа ёшларда ахборотдан фойдаланиш маданияти шакллантиришдир [6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21].

ХУЛОСА

Юқоридаги фикрлардан келиб чиққан ҳолда қуйидаги хулосаларни берамиз:

ахборот, бу кечаётган жараён (воқеа, ҳодиса) билан таништириш учун, уларнинг динамикаси ҳақида тасаввурни шакллантиришда қўлланиладиган шартли белгиларнинг

мажмуасидир. Ахборот, ўзида жараёни туп моҳиятини, мазмунини ифодалай олади. Шу боис бундан самарали фойдаланиш ва таълим тизимида медиамаданиятни шакллантириш мақсадга мувофиқ;

мутахассислик фан ўқитувчиларида медиамаданиятни юксалтириш, ахборотларни фойдалисини танлаш, саралаш ҳамда тўғри баҳо беришга ўргатадиган олий таълим муассасаларида кичик курсларни ташкил этиш лозим.

REFERENCES

1. Jansson A. The Mediatization of Consumption: Towards an analytical framework of image culture. <https://doi.org/10.1177%2F146954050200200101>; Thomas P. Ignoring Poverty in the U.S.: The Corporate Takeover of Public Education. 2012. <https://books.google.ru/books>
2. Файзиева М.Р. Ўқув жараёнига мослашувчи Web тизимларни яратиш / Педагогика фанлари бўйича фалс.д. (PhD) дисс. – Тошкент, 2017. – Б. 14.
3. Арипов М., Файзиева М. Web тизимларни яратишнинг бугунги кундаги аҳамияти // Амалий математика ва инфор­мацион технологияларнинг долзарб муаммолари – Ал-Хоразмий 2014. Халқаро илмий конференция тезислари тўплами. – Тошкент, 2014. –Б. 73-74.
4. Самаров, Р. С., & Бўтаев, У. Х. (2014). Тизимли тадқиқотларда сиёсий прогноз ва унинг технологияси. Since wars begin in the minds of men, it is in the minds of men that the defences of peace must be constructed, 25.
5. Очерет Ю. Формирование информационной культуры личности в условиях информационно-библиотечных учреждений // Информационная культура в контексте новой парадигмы образования: проблемы, поиски, решения. – Кемерово: Издательство ОблИУУ, 2001. – 150 с.
6. Ж. С. Ра­ма­тов (2022). ТЕМИР ЙЎЛ ТРАНСПОРТИ ЮКСАЛИШ ПАЛЛАСИДА. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 12-17.
7. Ра­ма­тов, Ж. (1991). Гипотеза и прогноз в социальном познании (философско-методологический анализ). Ташкент: Узбекистон.
8. М. Н. Ҳасанов, С. У. Бошмонов, & Т. О. Жонибеков (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ИЛМ-ФАНЛАР ТАСНИФИДА АҲЛОҚИЙ ВА ДИНИЙ ҚАРАШЛАРИНИНГ ТАҲЛИЛИ. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 608-613.
9. Rashid Usarovich Baratov, & Nilufar Jo, Rayevna Nazarova (2022). YOSHLAR НАҲОТИҲ СТРАТЕГИЯСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ТАЪЛИМНИНГ ОЎРНИ. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 830-833.
10. Жуманиёз Султанович Ра­ма­тов (2021). БА­Р­КА­МОЛ ВА СОҒЛОМ АВЛОД – ЎЗ­БЕ­КИ­СТОН КЕ­ЛА­ЖА­ГИ­НИНГ Пой­де­во­ри. Academic research in educational sciences, 2 (2), 225-229. doi: 10.24411/2181-1385-2021-00187

11. М.Н.Ҳасанов, Б.Ж.Бекмуратов, Б.Ш.Турғунов, & У.С.Маматқулов. (2022). ФОРОБИЙНИНГ ТАЪЛИМОТИДА ЁШЛАР ВА ИНСОН ТАЛИМ-ТАРБИЯСИ МАСАЛАЛАРИ ТАҲЛИЛИ . JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS, 4(3), 124–129. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/new/article/view/625>
12. Ж. С. Раматов, & М. Н. Ҳасанов (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ЖАҲОН ИЛМ-ФАН ТАРАҚҚИЁТИГА ҚЎШГАН ҲИССАСИ ВА УНИНГ БУГУНГИ КУНДАГИ АҲАМИЯТИ. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 648-653.
13. Abduraxmanova, X. K., Nalibayeva, Z. O., & Nazarova, N. J. R. (2022). ИТМОИЙ ТАРАҚҚИЙОТГА ЕРИШИШДА ТА’ЛИМ МАЗМУНИ ТАКОМИЛЛАСHTИРИШ. Academic research in educational sciences, 3(5), 1364-1370.
14. Juraevna, N. N. (2020). Universal Factors In Provision Of Youth Life Strategy. International Journal for Social Studies, 6(1), 157-163.
15. Muratova Dildora Abdumannapovna, & Nazarova Nilufar Juraevna. (2022). THE ROLE OF SOCIAL INSTITUTIONS IN THE DEVELOPMENT OF YOUNG PEOPLE. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(6), 67–70. Retrieved from <https://internationaljournals.co.in/index.php/giirj/article/view/2078>
16. Нилуфар Жўраевна Назарова (2022). ЁШЛАРДАГИ РАҚОБАТБАРДОШЛИК СИФАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ҲАМКОРЛИК. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 570-575.
17. Назарова, Н. Ж., & Абдуганиева, Г. А. (2019). Повышения эффективности духовно-нравственного воспитания в системе образования. Экономика и социум, (11), 495-500.
18. Миршод Нўмонович Ҳасанов (2022). ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН ТАРАҚҚИЁТИ БОСҚИЧИДА ЁШЛАРНИНГ МАЪНАВИЙ ВА МАДАНИЯТИНИ ЮКСАЛТИРИШНИНГ УСТИВОР ВАЗИФАЛАРИ. Academic research in educational sciences, 3 (6), 791-798.
19. Gafurovna, A. S., & Juraevna, N. N. (2022). Issues of Formation of Information and Internet Culture at Young People. International Journal of Development and Public Policy, 2(6), 27-30.
20. М.Н.Ҳасанов, Б.З.Зайниддинов, О.А.Абдухалилов, & Д.Д.Джурайев. (2022). МЕҲНАТДА ИНСОННИ ШАКЛЛАНИШДАГИ АҲАМИЯТИ . JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS, 4(3), 116–123. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/new/article/view/624>
21. Отамурастов, С., Хусанов, С., & Раматов, Ж. (2002). Маънавият асослари. *Абдулла Цодирий номидаги халқ мероси наириёти, Тошкент.*